

FUNDUSZE UNII EUROPEJSKIEJ DLA OCHRONY PRZYRODY W KARKONOSKIM PARKU NARODOWYM

Dariusz Kuś

Abstrakt. W 2008 r. opracowano w Karkonoskim Parku Narodowym założenia systemu ochrony przyrody w oparciu o projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, które swoim zakresem zapewniają realizację wszystkich statutowych zadań parku narodowego. Każdy z działów z systemu organizacyjnego Parku przygotowuje projekty z zakresu swojej działalności oraz jeżeli zachodzi taka potrzeba projekty interdyscyplinarne prowadzone wspólnie przez różne działy. W zakresie ochrony przyrody złożono projekty, które dotyczą ochrony ekosystemów leśnych, subalpejskich i alpejskich oraz najbardziej zagrożonych gatunków fauny i flory. Zaplanowane działania są kontynuacją prowadzonego w latach ubiegłych programu „Kompleksowa ochrona ekosystemów w Karkonoskim Parku Narodowym”, za który Karkonoski Park Narodowy został uhonorowany tytułem „Lider Polskiej Ekologii 2009”.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, fundusze Unii Europejskiej, Karkonoski Park Narodowy

EU FUNDS FOR NATURE CONSERVATION IN KARKONOSZE NATIONAL PARK

Abstract. In 2008, in the Karkonosze National Park there were developed foundations for system of nature conservation on the basis of projects co-financed by the European Union, that, by its scope, ensure implementation of all statutory tasks of the national park. Each of the sections of the park organization system shall prepare a draft of its business, and, if there is a need for, interdisciplinary projects carried out jointly by different departments. Projects of nature conservation that were submitted, relate to the protection of forest, alpine, and sub-alpine ecosystems, and most endangered species of fauna and flora. Scheduled activities are carried out in continuation of previous year programme: “Comprehensive protection of ecosystems in the Karkonosze National

Park,” for which Karkonosze National Park was awarded the title of Leader of Polish Ecology 2009.

Keywords: nature protection, European Union funds, Karkonosze National Park

Wstęp

Karkonoski Park Narodowy prowadzi ochronę zasobów przyrodniczych oraz różnorodności biologicznej w oparciu o system projektów finansowanych z funduszy zewnętrznych. Dotychczas działalność ta była realizowana we współpracy z Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu oraz Fundacją EkoFundusz. W latach 1998-2009 zrealizowano projekty na łączną kwotę 20 mln PLN, w ramach dwóch głównych grup zadań dotyczących ochrony przyrody: czynnej ochrony ekosystemów leśnych (4 edycje) oraz ochrony najcenniejszych ekosystemów alpejskich, subalpejskich i górnoreglowych (2 edycje). Zrealizowane zadania wymagały kontynuacji, a wraz z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej pojawiły się nowe możliwości finansowania. W oparciu o obowiązującą strategię ochrony przyrody w Karkonoskim Parku Narodowym dokonano analizy potrzeb oraz możliwości pozyskiwania funduszy unijnych w celu stworzenia spójnego modelu ich wykorzystania.

Źródła finansowania

Karkonoski Park Narodowy korzysta z trzech grup programów współfinansowanych przez Unię Europejską: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko V oś priorytetowa, Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska, Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Europa Środkowa. Projekty w ramach poszczególnych programów przedstawia tab. 1. W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko uzyskano dofinansowanie dla 4 projektów, które w głównej części są kontynuacją wcześniej prowadzonych zadań w oparciu o fundusze krajowe. Projekty podzielono tematycznie tak, aby się uzupełniały w zakresie rzeczowym jak również przestrzennym w ramach wspólnej strategii ochrony przyrody. W zakresie projektu dotyczącego modernizacji szkółki wyprodukowanych zostanie 286 tys. sadzonek, które będą wykorzystane do przebudowy drzewostanów w ramach projektu ochrony ekosystemów leśnych. Zabudowa przeciwezoja na szlaku turystycznym oraz przebudowa ścieżki dydaktycznej w projekcie ochrony ekosystemów leśnych w układzie przestrzennym będzie uzupełnieniem zadania modernizacji szlaku zielonego w pro-

jeckie ochrony najcenniejszych ekosystemów alpejskich i subalpejskich. W ramach trzech projektów powstanie wspólny system ograniczania presji nadmiernego ruchu turystycznego na najcenniejsze ekosystemy poprzez uzupełniającą się infrastrukturę techniczną szlaków, mającą za zadanie właściwe kanalizowanie ruchu turystycznego oraz minimalizację szkód.

W ramach Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska dofinansowanie uzyskało 5 projektów. Projekty w tej grupie są uzupełnieniem działań prowadzonych w ramach POIiŚ, dotycząc głównie zadań wspierających ochronę przyrody w postaci: systemu edukacji ekologicznej, uzyskiwania akceptacji społecznej dla prowadzonych zabiegów ochronnych, działań podnoszących kwalifikacje pracowników, informacji przestrzennej GIS, udostępniania baz danych na geoportalach. Nie można prowadzić skutecznej ochrony różnorodności biologicznej bez działań wspierających, które w stosunku do zadań bezpośrednio związanych z ochroną przyrody są bardzo ważne i razem tworzą wspólny system.

W ramach Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Program dla Europy Środkowej uzyskano dofinansowanie dla 1 projektu, którego celem jest identyfikacja i ocena sieci powiązań ekologicznych w Karkonoszach, a także analiza zmian w krajobrazie przyrodniczym w ujęciu historycznym.

Poszczególne programy operacyjne posiadają wspólny trzon programowy, jednak istnieją między nimi różnice, które są ważne w momencie konstruowania projektu. W POIiŚ można zaplanować koszty projektów technicznych dla robót budowlanych, gdy w EWT RCz – RP na etapie składania wniosku obligatoryjne jest posiadanie dokumentacji technicznej. W EWT RCz – RP projekt musi być składany wspólnie przez 2 partnerów z Polski i Czech, a działania wykonywane są po obu stronach granicy w porównywalnym zakresie. W POIiŚ istnieje formalne ograniczenie wspólnego ubiegania się o dofinansowanie beneficjentów o różnej strukturze organizacyjnej, dla porównania w projekcie TransEcoNet uczestniczy 16 partnerów z 4 krajów.

Faza planowania projektu

1. Monitoring przyrodniczy

Monitoring przyrodniczy jest bardzo ważnym narzędziem w części planistycznej projektu. Dostarcza informacji dla prawidłowego przygotowania i oceny projektu w postaci weryfikowalnych danych empirycznych. Opisuje obiekt przyrodniczy, jego stan, procesy ekologiczne oraz zagrożenia. Na jego podstawie formułowane są cele szczegółowe projektu, a z nich wynikają przewidziane zadania do realizacji. Na etapie składania wniosku dane z monitoringu muszą udokumentować konieczność zaplanowanych przez beneficjenta działań ochronnych i celowość realizacji projektu. Karkono-

ski Park Narodowy korzysta z monitoringu przyrodniczego opartego na 4 głównych częściach:

1. sieć powierzchni kołowych 630 szt., na których przeprowadzane są pomiary taksacyjne drzewostanów w okresach 5 letnich, w oparciu o metodykę prof. St. Miścickiego.
2. stałe powierzchnie monitoringowe – 10 szt., reprezentujące typowe zbiorowiska leśne dla Karkonoszy, podlegają analizie przestrzennej, kartowaniu wszystkich warstw lasu, określaniu zasobów obumarłych drzew, przeprowadzane są analizy glebowe, badania fauny glebowej, mikrosukcesje na obumarłych drzewach, pomiary klimatyczne.
3. monitoring fauny i flory wykonywany jest dla wybranych gatunków roślin i zwierząt, w interwałach dostosowanych do właściwości specyfiki gatunków. Dostarcza informacji o stanie populacji, zachodzących procesach oraz identyfikuje zagrożenia.
4. monitoring efektów wykonanych zabiegów ochronnych pod względem metodycznym dostosowany jest do charakteru i terminów przeprowadzanych zadań. Na terenie Parku wykonywany jest od 1998 roku. Jest obecnie obligatoryjnym elementem realizacji każdego projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Tab. 1. Fundusze Unii Europejskiej wykorzystywane do ochrony przyrody przez Karkonoski Park Narodowy

Table 1. European Union funds used for conservation by the Karkonosze National Park

LP.	Nazwa programu	Projekt	Okres realizacji	Komórka realizująca	Wartość projektu
1	„Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko V oś priorytetowa”	„Kompleksowa ochrona ekosystemów leśnych w Karkonoskim Parku Narodowym”	04.06.2009 – 31.12.2012 r.	Dział ochrony przyrody	6 574 788,00
2		„Ochrona najcenniejszych ekosystemów Karkonoskiego Parku Narodowego – modernizacja Ścieżki nad regłami”	04.06.2009 – 31.12.2011 r.	Dział udostępniania	3 113 293,00
3		„Ochrona najcenniejszych gatunków flory Karkonoskiego Parku Narodowego – Żywy Bank Genów Jagniątków”	15.04.2010- 31.12.2013	Dział ochrony przyrody	2 334 565,00

4		„Ochrona najcenniejszych ekosystemów Karkonoskiego Parku Narodowego – etap II”	15.04.2010-31.12.2012	Dział udostępniania	4 423 070,00
RAZEM: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko V oś priorytetowa					16 445 716,00
LP.	Nazwa programu	Projekt	Okres realizacji	Komórka realizująca	Wartość projektu
5	„Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska”	„Karkonosze w INPIRE – wspólny GIS w ochronie przyrody”	01.06.2010-30.05.2013 r.	Komórka GIS	1 376 000,00
6		„Wzmocnienie współpracy transgranicznej w edukacji ekologicznej w KRNAP i KPN”	01.08.2009 – 31.12.2010 r.	Dział edukacji	249 000,00
7		„Rozwój infrastruktury turystycznej KRNAP i KPN”	01.06.2010 – 30.05.2012	Dział edukacji	4 074 000,00
8		„Wspólna edukacja pracowników Dyrekcji KRNAP i KPN”	01.09.2010 – 30.08.2014	Dział udostępniania	464 000,00
9		„Bezpieczne Karkonosze”	01.03.2010 – 30.02.2011	Straż Parku	104 000,00
RAZEM: Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska					6 267 000,00
LP.	Nazwa programu	Projekt	Okres realizacji	Komórka realizująca	Wartość projektu
10	„Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Transgranicznej Europa Środkowa”	„TransEcoNet Transnational Ecological Networks in Central Europe”	01.01.2009 – 30.04.2012	Komórka GIS	171 000,00
RAZEM: Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Transgranicznej Program dla Europy Środkowej;					171 000,00
RAZEM PROJEKTY WSPÓLFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ					22 883 716,00

2. Planowanie przestrzenne

Planowanie zadań do realizacji w pierwszym etapie podlega analizie pod względem rozpoznania lokalizacji siedlisk i gatunków objętych systemem ochrony Natura 2000. Wytypowane zostają obszary, na których stan siedlisk i populacji gatunków wymaga przeprowadzenia zabiegów ochronnych oraz jednocześnie określane są lokalizacje, na których ingerencja nie jest konieczna. Identyfikacja siedlisk zachowanych w stanie właściwym wykorzystywana jest do planowania zabiegów ochronnych na sąsiednich powierzchniach w oparciu o zasoby przyrodnicze siedliska w stanie naturalnym. Analizie podlega przestrzenne usytuowanie siedlisk i objęcie ich określoną formą ochrony (ściśła, czynna: zachowawcza, renaturalizacji i przebudowy), z czego wynika dopuszczalny zakres ingerencji.

W drugim etapie planowania przestrzennego dokonuje się analiz w oparciu o dane z monitoringu, które określają stan siedlisk, opisują procesy ekologiczne, identyfikują areale występowania gatunków chronionych. Dane z monitoringu na stałych powierzchniach kołowych określają stan nalotów i podrostów typując powierzchnie, na których należy wykonać sztuczne wprowadzenie gatunków zgodnych z siedliskiem. Wybierając powierzchnie do przeprowadzenia przebudowy planuje się rozproszone w terenie centra odnowieniowe, na których odtwarza się właściwy skład gatunkowy. W przyszłości będą stanowiły zasób, z którego w drodze sukcesji naturalnej będzie postępował proces odtwarzania właściwego siedliska, a w efekcie końcowym połączenie ośrodków odnowieniowych. Występowanie gatunków chronionych wpływa na lokalizację zabiegów ochronnych. Areal występowania sóweczki determinuje wybór powierzchni do przeprowadzenia przebudowy, tak aby nie zachodziło negatywne oddziaływanie zabiegu na gatunek.

Trzecim etapem planowania przestrzennego jest analiza lokalizacji i skuteczności wcześniej wykonanych zabiegów ochronnych. Pozwala to na zachowanie właściwej struktury przestrzennej planowanych działań oraz wpływa na uniknięcie błędnego typowania powierzchni do przeprowadzenia zabiegów ochronnych.

3. Poziomy organizacji zabiegów oraz ich wpływ na dobór metod ochrony

Ekosystemy

Do określonego ekosystemu przypisane są strategie postępowania i zalecane sposoby działania dla zachowania właściwej różnorodności biologicznej oraz dla zapewnienia trwałości ekosystemu. W zależności od stopnia przekształcenia, stabilności, stanu uszkodzenia i zagrożenia ekosystemów dopasowuje się szczegółowe formy ochrony. Analizie podlegają również warunki klimatyczne i glebowe, dostosowanie składu gatunkowego do siedliska, struktura drzewostanów, wpływ natężeń skażeń środowiska, zagrożenia i predyspozycje do powstawania szkód o charakterze powierzchniowym. Na potencjalnych

siedliskach kwaśnej buczyny górskiej zajmowanych przez monokultury świerkowe stosuje się zabiegi przebudowy drzewostanu poprzez zakładanie ośrodków odnowieniowych, sadzenie buka w biogrupach lub sadzenie buka pod osłoną modrzewia. Na siedliskach dolnoreglowych borów jodłowo-świerkowych uzupełnia się skład gatunkowy o brakujący komponent jodły pospolitej poprzez sztuczne odnowienia kępowe jodły zabezpieczane gradzeniami powierzchniowymi. Na siedliskach górnoreglowej świerczy sudeckiej ważne jest właściwe kształtowanie struktury przestrzennej drzewostanów poprzez zabiegi pielęgnacyjne oraz ograniczanie niekorzystnego oddziaływania populacji kornikowatych – przeciwdziałanie powierzchniowemu zamieraniu lasu.

Gatunki

Właściwości ekologiczne oraz stan populacji gatunków będących przedmiotem ochrony determinuje dobór prowadzonych zabiegów. Zadania są planowane pod kątem ochrony lub odtwarzania siedlisk charakterystycznych dla poszczególnych gatunków, poprawy warunków bytowania poprzez zwiększanie zasobów bazy żerowej, miejsc schronień i zakładania lęgów. Ważnym elementem jest ograniczanie antropopresji na chronione gatunki poprzez elementy edukacji ekologicznej, ograniczenie nielegalnej penetracji siedlisk oraz okresowe ograniczenia w ruch turystycznym – zamykanie niektórych szlaków w okresie lęgowym cietrzewia i sokoła wędrownego. Na terenie Parku zabiegami ochronnymi wpływającymi na poprawę warunków bytowania objęto:

1. cietrzewia – nasadzenia jarzębu i brzozy karpackiej, kształtowanie struktury drzewostanów – zabiegi pielęgnacyjne, czasowe zamykanie szlaków w okresie tokowisk, odstrzał lisa w reglu górnym,
2. włośчатку i sóweczkę – wieszanie budek lęgowych, wyznaczanie stref ochronnych, w których rezygnuje się z cięć przebudowy,
3. popielicę i orzesznicę – wieszanie budek lęgowych, kształtowanie strefy ekotonu, wzbogacanie bazy żerowej gatunkami krzewów,
4. puchacza i sokoła wędrownego – wyłączenie z udostępniania określonych obszarów, zmiana przebiegu szlaku turystycznego w Małym Śnieżnym Kotle,
5. pachnicę i kozioroga bukowca – moratorium na pozyskanie drewna bukowego i innych gatunków liściastych, inicjowanie miejsc rozwoju – wzbogacanie ekosystemu w obumarłe drzewa.

Pula genowa

Zachowanie różnorodności biologicznej na poziomie genowym wpływa na wybór metod realizacji zabiegów ochronnych. Dla zachowania bogactwa genowego na siedliskach kwaśnej buczyny górskiej propagowane są odnowienia naturalne.

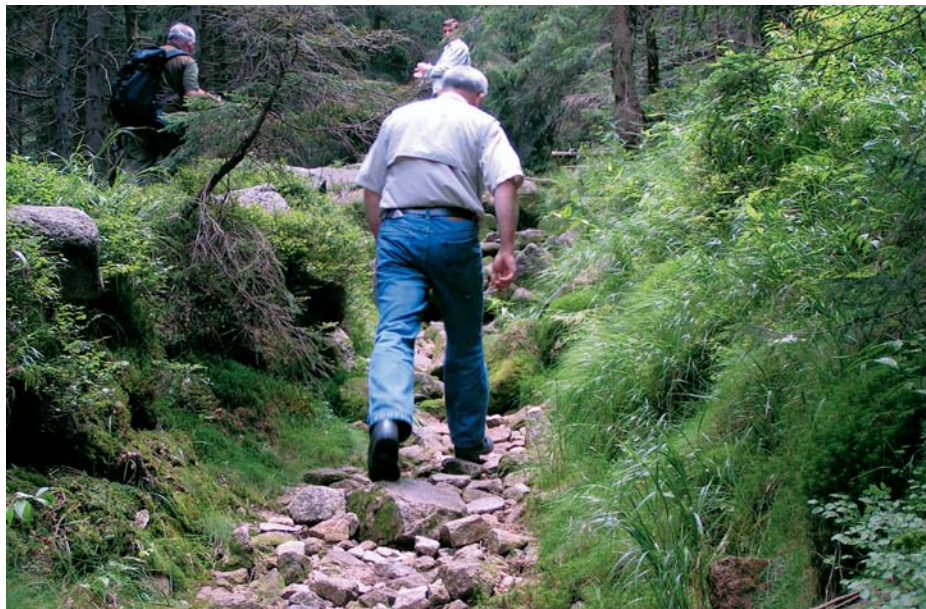
W przypadku jodły pospolitej na terenie Parku występuje 740 dojrzałych osobników, które ze względu na izolację przestrzenną ulegają w znacznym stopniu samozapyleniu. Jedynym sposobem zachowania różnorodności biologicznej na poziomie genowym było zebranie osobników na jednej powierzchni, gdzie mogłoby zachodzić zapylenie krzyżowe. Aby zachować całość zasobów genowych jodły postanowiono zgromadzić klony wszystkich osobników zdolnych do rozrodu z terenu Parku na specjalnych plantacjach, będących żywymi archiwami genetycznymi.

Nasiona drzew i krzewów pozyskiwane do hodowli sadzonek pochodzą z wytypowanych i zweryfikowanych badaniami stanowisk uznanych za naturalne. Najważniejszymi kryteriami wyboru drzew i krzewów do zbioru nasion są: rodzimność pochodzenia oraz zapewnienie niezbędnej różnorodności biologicznej na poziomie genowym. Osiąga się ją dzięki zbiorowi nasion z jak największej liczby osobników danego gatunku, aby chronić pełną zmienność genetyczną i zabezpieczyć lokalną populację przed dryfem genetycznym.

Faza realizacji projektu – doświadczenia z 2009 roku

1. Zespół realizujący projekt

Ze względu na złożony charakter zadań do realizacji pod względem przyrodniczym, zachowanie procedur formalnych dotyczących przepływów finansowych, prawidłowej kwalifikacji kosztów, dokumentowania właściwego wyłaniania wykonawców, konieczne jest stworzenie przez beneficjenta schematu organizacyjnego zespołu zarządzającego projektem. Każda komórka organizacyjna odpowiada za szczegółowo określony zakres działania. Koordynator projektu jest odpowiedzialny za właściwy przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi komórkami, podział zadań, realizację projektu w całym zakresie zarówno merytorycznym jak i finansowym. W komórce obsługi finansowej wprowadzono stanowisko koordynatora finansowego odpowiedzialnego za realizację projektów współfinansowanych ze środków unijnych, który jest pośrednikiem pomiędzy osobami realizującymi projekt pod względem merytorycznym a głównym księgowym, który odpowiada za zakres finansowy. Stanowisko to jest istotne, ponieważ z jednej strony jest wdrożone w realizację projektu w zakresie rzeczowym, a z drugiej wspiera komórki merytoryczne w zakresie planowania finansowego. Koordynator finansowy jest odpowiedzialny za właściwy przepływ informacji w dwie strony pomiędzy komórką obsługi finansowej a komórkami merytorycznymi. Ustala z pracownikami merytorycznymi właściwą klasyfikację kosztów, otrzymuje informacje o wyniku finansowym zakończonych procedur przetargowych, na ich podstawie aktualizuje harmonogram projektu i prowadzi bieżącą analizę kosztów projektu, przygotowuje dane dla głównego księgowego w zakresie planowania płatności i wykonania bieżących korekt planu finansowego.

Fot. 1. Rynna erozyjna na szlaku turystycznym (fot. D. Kuś)
Photo 1. Erosion gutter on the tourist trail

Fot. 2. Wykonany zabieg zabudowy przeciwoerozyjnej rynny erozyjnej na szlaku turystycznym (fot. D. Kuś)
Photo 2. The process of anti-erosion building on erosion gutter on the tourist trail

2. Metody realizacji zadań

Projekty z zakresu ochrony przyrody charakteryzują się dużą złożonością czynników, które należy uwzględnić w fazie planowania i realizacji. W 2009 r. wykonywano zadanie zabudowy przeciwerozyjnej na szlaku turystycznym. Zjawisko erozji na szlaku czarnym działało niekorzystnie na ekosystemy zaburzając stosunki wodne oraz niszcząc wrażliwą część siedlisk leśnych, jaką jest gleba. W tym przypadku erozja i odwodnienie dotyczyły jednego z najciekawszych pod względem przyrodniczym kotłów polodowcowych „Czarny Kocioł Jagniątkowski”, którego dolną część porasta bogata górnoreglowa świerczyna sudecka z rzadkim ekotypem klonu jawora w reglu górnym. Pogłębiające się odwodnienie dna kotła mogło doprowadzić do nieodwracalnych zmian w siedlisku i utratę występujących tam gatunków roślin i zwierząt. Istotą zadania był dobór właściwych metod realizacji tak, aby zniwelować niekorzystny proces szybkiego odprowadzania wody z ekosystemu rynną erozyjną, a z drugiej strony właściwie skanalizować ruch turystyczny zapobiegając powstawaniu nowych procesów erozyjnych. Na etapie sporządzania szczegółowej specyfikacji technicznej projektant musiał uwzględnić parametry rynny do zabudowy, ilość i rodzaj materiałów, transport, technologię wykonania nawierzchni, rodzaje zabudowy przeciwerozyjnej oraz w uzgodnieniu z pracownikami Parku dostosowanie rozwiązań technicznych do założonych efektów ekologicznych. Wszystkie parametry techniczne musiały być skorelowane z właściwościami przyrodniczymi obiektu. Miejscami głębokość rynny dochodziła do 1,5 m, co wymagało w pierwszym etapie niwelacji w postaci nawiezenia materiału na podbudowę nawierzchni szlaku (kruszywo lokalnego pochodzenia – granit), następnie wyniesioną nawierzchnię szlaku brukowano kamieniem miejscowym. Końcowym etapem była rekultywacja poboczy szlaku zniszczonych nadmiernym ruchem turystycznym za pomocą zabudowy z drewna. Na długości 30 m szlaku turystycznego istniał problem przebiegu zastępczego koryta potoku Wrzosówki, które uaktywniało się głównie w trakcie gwałtownych opadów letnich. W tym miejscu zaprojektowano zamiast niwelacji koryta i brukowania nawierzchni szlaku wybudowanie dwudziestego odcinka pomostu drewnianego tak, aby zapewnić okresowy przepływ nadmiaru wody z potoku, nie zaburzając jednocześnie naturalnej sieci hydrologicznej.

3. Obiekty ochrony

Zaplanowane w ramach projektów zabiegi ochronne realizowane są w warunkach i na obiektach, które nie są stałe. Zachodzą w nich procesy ekologiczne, posiadają swoją fenologię, właściwości behawioralne, różne stadia rozwojowe, są powiązane ze sobą siecią troficzną, poszczególne elementy wpływają na siebie wzajemnie. Właściwe rozpoznanie obiektów ochrony za pomocą monitoringu przyrodniczego może

zmniejszyć ryzyko błędu w fazie realizacji wynikające ze złożoności układu ekologicznego. Synchronizacja czynników wpływających na realizację projektu w postaci systemu administrowania projektem (planowanie i klasyfikacja środków budżetowych, zamówienia publiczne, przepływy finansowe, kwalifikowalność kosztów, sprawozdawczość, wnioski o płatność, etc.) z wykonywaniem działań na skomplikowanych żywych układach przyrodniczych jest najtrudniejszą częścią realizacji projektu. Szczególnie istotna w realizacji projektu jest analiza w czasie rzeczywistym kosztów i zabezpieczenia środków zgodnie z klasyfikacją budżetową, która jest najważniejszym „wąskim gardłem” fazy realizacji projektu. Półtora miesiąca opóźnienia z powodu wdrażania procedur przepływów finansowych niezależnych od beneficjenta w warunkach górskich ma bardzo duże znaczenie. Terminy wykonania prac są mocno limitowane warunkami klimatycznymi i dostępnością terenu.

4. Efekty projektów

Aktywacja lokalnego rynku pracy. W 2008 r. przeprowadzono 6 postępowań przetargowych w zakresie usług leśnych finansowanych ze środków krajowych, zanim wyłoniono wykonawców dla wszystkich pakietów zamówienia publicznego. Przyczyną przedłużających się procedur były trudności związane z pozyskaniem pracowników przez firmy leśne, długie terminy płatności wynikające ze sposobu rozliczeń z funduszami oraz duży zakres trudnych prac z zakresu ochrony lasu – budowy grodzień powierzchniowych. Składając we wrześniu 2008 r. pierwszy projekt do Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych z zakresu ochrony ekosystemów leśnych w części kosztorysowej założono dostosowanie kosztów prac leśnych do aktualnej sytuacji makroekonomicznej. Podstawą szacowania poziomu kosztów było dostosowanie katalogowych pracochłonności do charakteru i zakresu prac, wyliczenie średniorocznego zatrudnienia dostosowanego do pracochłonności, uwzględnienia poziomu kosztów stałych ponoszonych przez wykonawcę, określenie stawek jednostkowych dostosowanych do poziomu trudności prac. W 2010 r. wyłoniono wykonawców w jednym postępowaniu, zakresy prac rozpisano na okres 3 lat. Wykonawca miał możliwość dostosowania stawek do stopnia trudności poszczególnych zadań oraz w ramach poszczególnych lat realizacji do wzrostu nakładów związanych z inflacją. Podpisano z wykonawcami umowy na okres 3 lat, średnia wartość umowy wynosi 900 tys. PLN. W ramach uzyskanych dotacji dla 4 projektów zostanie zatrudnionych przez wykonawców usług około 100 osób obsługujących fazę realizacji projektów. Jest to bardzo ważnym efektem społecznym na lokalnym rynku pracy. Z dotychczasowych doświadczeń realizacji projektów na terenie Parku można jednoznacznie stwierdzić, że poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w ramach projektów zwiększa się akceptacja społeczna dla statutowych działań ochronnych wykonywanych na terenie Parku.

Fot. 3. Pierwsze efekty ekologiczne projektu – sóweczka *Glaucidium passerinum* penetrująca budkę lęgową sfinansowaną ze środków Unii Europejskiej (fot. R. Rapała)

Photo 3. The first ecological effects of the project – Pygmy owl *Glaucidium passerinum* penetrating nest box funded by the European Union

Poparcie społeczne dla ochrony przyrody

Społeczność lokalna jest ważnym partnerem dla Parku w zakresie ochrony przyrody i utrzymania osiągniętych efektów ekologicznych w ramach projektów. Bez uzyskania poparcia społeczności lokalnej nie jest możliwe efektywne realizowanie zaplanowanych zadań. W fazie realizacji niektóre zadania muszą podlegać konsultacjom oraz negocjowaniu warunków ich realizacji tak, aby ich efekt uzyskał pozytywny odbiór wśród mieszkańców regionu. W małym Śnieżnym Kotle zaplanowano zmianę przebiegu szlaku w celu wyeliminowania ingerencji w rzadkie zbiorowiska roślinne żyły bazaltowej oraz tereny lęgowe sokoła wędrownego. Aby zrealizować to zadanie przygotowano kampanię medialną, której celem było rozpropagowanie odtworzenia historycznego docinka szlaku zielonego, którego przebieg niwelował negatywne oddziaływanie na cenne obiekty przyrodnicze.

Karkonosze odwiedza około 2 milionów turystów rocznie. Intensywny ruch turystyczny niesie ze sobą zagrożenia niszczenia cennych ekosystemów. Wydeptywanie obrzeży szlaku na szerokości 1 m i długości kilku kilometrów powoduje utratę cennych siedlisk alpejskich i subalpejskich liczoną w hektarach. Dla niwelacji skutków antropopresji przeprowadza się zabiegi mające na celu odtworzenie w drodze naturalnej sukcesji zniszczonych fragmentów siedlisk poprzez remonty nawierzchni szlaków, zapewniające prawidłową kanalizację ruchu turystycznego. Właściwe udostępnianie obszarów chronionych w oparciu o dobrze przygotowaną infrastrukturę ogranicza niekorzystne zjawiska, a z drugiej strony zapewnia poparcie społeczne dla prowadzonych działań z zakresu ochrony przyrody.

Podsumowanie

Realizacja projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej jest szansą dla prowadzenia skutecznej ochrony gatunków i siedlisk. Wymaga jednak od beneficjenta dostosowania się do skomplikowanych procedur związanych z planowaniem budżetów, przepływami środków finansowych oraz szczególnej staranności w procedurach zamówień publicznych. Z drugiej strony beneficjent ma możliwość w zakresie określonym wytycznymi dokonywać zmian w harmonogramie realizacji projektu dostosowując się do zmiennych czynników wpływających na osiągnięcie założonych celów. Możliwość dokonywania uaktualnień jest kluczowym elementem w procesie realizacji, co wynika ze specyfiki projektów z zakresu ochrony przyrody. Finansowanie działań ochronnych ze środków unijnych daje możliwość kontynuacji wcześniej prowadzonych działań ochronnych oraz zapewnia możliwość realizacji i wdrażania przyjętej strategii ochrony ekosystemów Karkonoskiego Parku Narodowego.

Literatura

- Barzdajn W. 2002. Strategia restytucji jodły pospolitej w Karkonoskim Parku Narodowym, Maszynopis – ekspertyzy Karkonoskiego Parku Narodowego.
- Barzdajn W. 2007. Ocena udatności restytucji zagrożonych gatunków drzew i krzewów: klon jawor, dzika czereśnia, wiąz górski, wierzba śląska, wierzba lapońska, wierzba zielna, sosna zwyczajna, czeremcha skalna, jarzab pospolity, jałowiec halny. Monitoring ekosystemów leśnych w karkonoskim Parku Narodowym – monitoring odnowień i restytucji gatunków. Aneks II do sprawozdania końcowego, Poznań.
- Ceitel J., Zientarski J. 2007. Pomiar efektów przebudowy drzewostanów w sztucznej świerczynie i drzewostanie przedplonowym. Monitoring ekosystemów leśnych w karkonoskim Parku Narodowym – monitoring odnowień i restytucji gatunków. Aneks II do sprawozdania końcowego, Poznań.
- Danielewicz W., Raj A., Zientarski J. 2002. Ekosystemy leśne Karkonoskiego Parku Narodowego. Wydawnictwo Agencja Fotograficzno-Wydawnicza „Mazury”, Olsztyn.
- Miścicki S. 2001. Założenia metodyczne inwentaryzacji na stałych – kontrolnych powierzchniach próbnych. Operat ochrony ekosystemów leśnych Karkonoskiego Parku Narodowego.

- Niemczyk M. 2005. Struktura genetyczna jodły pospolitej *Abies alba* Mill. w Karkonoskim Parku Narodowym oraz wzrost szczepów jodły w klonowych archiwach genetycznych, Praca doktorska; Akademia Rolnicza Poznań.
- Parzóch K. 2001. Erozja rynnowa na stokach wylesionych w Karkonoszach. Przyroda Sudetów Zachodnich 4: 171-181.
- Raj A., Zientarski J. 2004. Charakterystyka drzewostanów i odnowień w Karkonoskim Parku narodowym. Opera Corcontica 41/2: 349-365. Wydawnictwo Správa Krkonošského národného parku, Vrchlabí.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2009. Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko z dnia 3 września 2009 roku.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2007. Program Operacyjny INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO z dnia 5 grudnia 2007.
- Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych. 2008. Podręcznik dla beneficjentów część – szczegółowa, konkurs 1/2008 ochrona gatunków i siedlisk *in situ*.

Dariusz Kuś
Karkonoski Park Narodowy
darekkus@kpnmab.pl

Projekty Karkonoskiego Parku Narodowego są współfinansowane przez Unię Europejską w ramach: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko V oś priorytetowa, Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska, Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Europa Środkowa

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRAČAMY GRANICE